

Марина Лехолетова
кандидатка педагогічних наук,
старша викладачка кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА У ЗАХИСТІ ПРАВ ДИТИНИ

Автор порушує питання щодо захисту прав дитини та ролі соціального працівника у цьому процесі. Подано аналіз нормативної бази в контексті соціальної роботи та забезпечення найкращих інтересів дитини. Наведено шляхи залучення дітей до прийняття рішень (модель Харта). Схарактеризовано обов'язки соціального працівника у захисті прав дитини.

Ключові слова: дитина, найкращі інтереси дитини, права дитини, соціальний працівник, соціально-правовий захист.

Забезпечення найкращих інтересів дитини залишається одним із ключових завдань соціальної політики в Україні і набуло особливої актуальності в умовах воєнного стану. Пріоритет захисту прав дитини закріплено у Конвенції ООН про права дитини, яку Україна ратифікувала у 1991 році. Зокрема, у статті 3 Конвенції зазначено, що «в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини» [2]. Так, все частіше науковці наголошують на необхідності підвищення рівня правової обізнаності населення та відповідної правової підготовки фахівців, які покликані захищати права отримувачів послуг. Зокрема, формування готовності фахівців соціальної сфери до соціально-правового захисту отримувачів соціальних послуг належить до пріоритетних напрямів професійної підготовки [3].

В Енциклопедії освіти зазначено, що «забезпечення прав дітей – діяльність спрямована на реалізацію, охорону й захист прав дітей, що виконується командою фахівців соціальної сфери на засадах суб'єкт-суб'єктної (партнерської) взаємодії з дитиною та її сім'єю» [1, с. 786].

Ознаками забезпечення прав дитини є: повага до дитини та визнання суспільством її прав; відображення положень Конвенції ООН про права дитини в нормативно-правових актах; визначення суб'єктів, відповідальних за забезпечення прав дитини та її захист; визнання фахівцями соціальної сфери власної причетності до проблем забезпечення прав дитини, а також визначення відповідальності а цю діяльність; професійний рівень та кваліфікація фахівців соціальної сфери, що дає їм змогу якісно забезпечувати права дитини [6, с. 44]. Взаємодія державних установ і неурядових організацій щодо закріплення прав дітей на законодавчому та соціальному рівнях є соціально-правовим захистом, в основі якого закладено пріоритет найкращих інтересів дитини. Як суб'єкт соціально-правового захисту дітей соціальний працівник може виступати представником державної установи, громадської або благодійної організації, фізичної особи.

В змісті Закону України «Про соціальні послуги» (2019) окреслено форми соціально-правового захисту, а саме: консультування з питань чинного законодавства; захист прав та інтересів осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах; оформлення правових документів; захист прав та інтересів особи тощо [5]. Коли мова йде про захист прав дитини, створення для неї безпечних умов існування, наприклад, при позбавленні батьківських прав, то соціальний працівник може залучатись до судових засідань. Його обов'язками можуть бути: вивчення проблем та потреб родини в якій виховується дитина; вивчення найближчого оточення та пошук ресурсів; пошук можливостей психолого-педагогічного впливу; допомога у розв'язанні соціальних проблем у сім'ї; соціальний супровід; співпраця з причетними до справи організаціями; надання свідчень під час судових засідань. У процесі розгляду справ, дитина має право брати участь в ухваленні рішення, її повинні вислухати та почути.

З метою залучення дітей та молоді до прийняття рішень, використовують модель «Сходи участі Харта» [7], яку вперше було

опубліковано Роджером Хартом у 1992 році. Зокрема, модель включає вісім сходинок (рівнів) прийняття рішень дітьми та молоддю: маніпуляція, декорація, формальна участь, інформування, консультування та інформування, проекти ініційовані дорослими з залученням дітей, проект ініційований дітьми з залученням дорослого, проект ініційований дітьми з прийняттям спільних рішень з дорослими. Варто розуміти, що результат буде поступовим, залежно від того, чи створені для цього відповідні умови. Важлива готовність дитини брати відповідальність за власні дії та прийняті рішення у майбутньому.

Науковці Н. Датченко, Ж. Петрочко зазначають, що забезпечення найкращих інтересів дитини в умовах війни передбачає: моніторинг та обмін інформацією щодо місця перебування та становища дитини, її потреб та інтересів, а також батьків/опікунів, братів і сестер дитини; пошук та возз'єднання сімей; психосоціальна підтримка та соціальні послуги дитині та її сім'ї; всебічна гуманітарна підтримка біологічних сімей дітей; у разі потреби дотримання виключної пріоритетності влаштування дитини в сімейне середовище; розвиток альтернативних форм догляду за дитиною, якщо батьки втратили можливість піклуватись про неї; урахування думки дитини під час вирішення питань, що її стосуються; ефективна взаємодія суб'єктів між собою та з інститутами громадянського суспільства для ухвалення ефективного рішення [4, с. 74]. В цьому контексті соціальний працівник, із залученням фахівців: здійснює збір та аналіз інформації; визначає проблеми та потреби дитини; здійснює планування відповідних дій; підбирає метод розв'язання проблеми для оптимального її вирішення; аналізує отримані результати.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія освіти : енциклопедія / ред. В. Кремень. 2-ге вид. Київ, 2021. 1144. С. 786.
2. Конвенція ООН про права дитини. Конвенція, Міжнародний документ від 20.11.1989. Верховної Ради України № 995_021 (редакція від 16.11.2023). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 15.04.2024)

3. Лісовець О.В. Соціально-правовий захист у практиці соціальної роботи: теоретичний аналіз. *ВІСНИК Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Соціальна робота. 2017. № 1(1). С. 17–19.

4. Петрочко Ж., Датченко Н. Забезпечення найкращих інтересів дитини в умовах війни в Україні. *Ввічливість. Humanitas*. 2023. № 3. С. 82–90. URL: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.3.11>

5. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII (Редакція від 31.12.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 15.04.2024)

6. Соціальна робота з вразливими сім'ями з дітьми: посіб. у 2-х ч.; Ч.1 / З.П. Кияниця, Ж.В. Петрочко. Київ: ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 256 с.

7. Hart R. A. Stepping back from «the ladder»: Reflections on a model of participatory work with children. In *Participation and Learning: Perspectives on education and the environment, health and sustainability*. 2008. PP. 19–31. Netherlands: Springer. <https://www.springer.com/gp/book/9781402064159>

Галина Лещук

*доцент кафедри соціальної роботи
та менеджменту соціокультурної діяльності
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль*

Ольга Довганюк,

*студентка IV курсу ОПП «Соціальна робота»,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені В. Гнатюка,
м. Тернопіль*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ

СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В СВІТІ

У статті схарактеризовані основні проблеми, з якими стикається сучасна соціальна робота та система соціального захисту. Розкрито взаємозв'язок соціальних проблем із економічними та демографічними.

Ключові слова: *соціальний захист, соціальна робота, соціальні проблеми.*

У світлі змін, які мають місце в економічній, політичній і соціальній сферах, тема соціального захисту є актуальною та затребуваною. Перед вченими та практиками постає завдання переосмислення ідеї соціального захисту, його теоретико-концептуальних положень в умовах існуючої